

KMETOVOALEC.

Ilustrovan gospodarski list s prilogo „Vrtnar“.

Uradno glasilo

c. kr. kmetijske družbe vojvodine kranjske.

Urejuje **Gustav Pirc**, družbeni tajnik.

„Kmetovalec“ izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stoji s prilogo vred 2 gld., za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 1 gld. na leto — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) zaračunajo se po nastopni ceni: Inserat na celi strani 16 gld., na $\frac{1}{2}$ strani 8 gld., na $\frac{1}{4}$ strani 5 gld. in na $\frac{1}{8}$ strani 3 gld. Pri večih naročilih velik rabat. Družabnikom izdatno ceneje.

Vsa pisma, naročila in reklamacije pošiljati je c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, v Salendrovih ulicah šte. 3.

Št. 11.

V Ljubljani, 15. junija 1893.

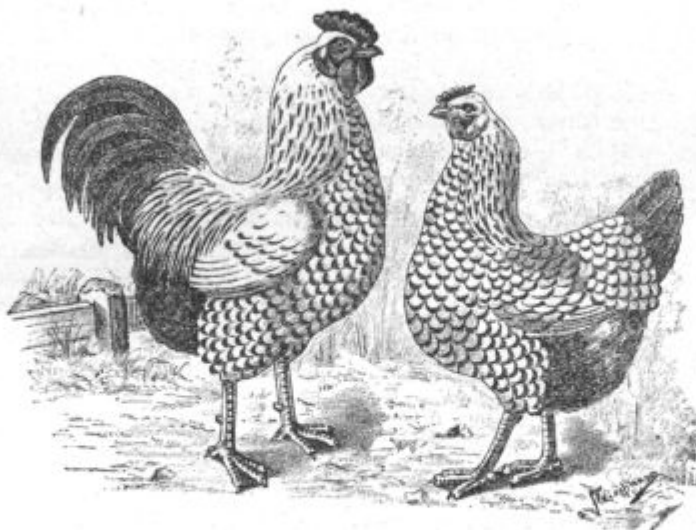
Leto X.

Obseg: Kura vejandotovka. — Pouk, kako se rabi Löffler-jev „tifozni bacil“ proti mišim. — Razmere gorenjskih kmetov okolo 1 1500 — Vprašanja in odgovori — Gospodarske novice. — Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. — Listnica uredništva. — Tržne cene. — Inserati.

Kura vejandotovka.

Vejandotovka je novo kokošje pleme, katero so nam vzgojili Amerikanci. Amerikanci so nam vzgojili tudi uže marsikako drugo izborno pleme, kakor na pr. „plimetskega ruka“, in tudi z vejandotovko so mnogo pridobili. Vejandotovka se je po svoji domovini, pa tudi po Angleškem, kamer so jo pripeljali leta 1884., zaradi svojih svojstev, pa tudi zaradi lepote svoje zelo prikupila. To pleme so vzgojili z različnim križanjem. Najprej so križali petelina „cebrajtoveca-bantenovca“ in kokoš „kočinko“, potem srebrnosvitlega hamburškega petelina in temno „bramovko“ in na to oboje potomce med seboj toliko časa, da so mladiči ostali stanovitni. Uže leta 1872. so Amerikanci poznali topleme, v ameriški „štandard“ pa so jo vpisali še le leta 1883. ter so jo imenovali po njeni domovini „vejandotovko“. Vejandotovka je po svoji postavi najbolj podobna bramovki, po perji srebrno svitlim bantenovkam, po lepi roži hamburškim kokošim. Noge ima rumene. V nastopnem bomo popisali to pleme, kakor je opisuje ameriški „štandard“.

Petelin (podoba 29.).

Podoba 29.

Podoba 30.

Glava je kratka in široka, pokrita s srebrnobelim perjem, obraz je rdeč, oči svitlordečerjave. Kljun je močno zavrt, proti konci rumen, greben (roža) nizek, polen. Bradi in ušesni zaklopnici sta fini, živordeči in srednjedolgi. Vrat je kratek, lepo zavrt, perje po vratu srebrnobelo, a v sredi ima črne proge. Hrbet je kratek in širok, gosto poraščen s srebrnobelim perjem, blizu repa z ozkimi črnimi progami. Prsi so polne, okrogle in napete. Spodnji del je skrilnosiv, perje črno in ima ozke bele lise po sredi. Život je kratek, globok, okrogel, glavna barva perju skrilnosiva; kosmača je črna in kakor bi bila porošena z belimi pikicami. Krili sta srednjeveliki, lepo zloženi, daljša peresa v njih zunaj bela, znotraj črna, krajša pa so bela s črnimi progami v sredi, tako da se vidita počez po krilih dve črni progi. Rep je

močan, spodaj širok, perje črno, zakrivljeno. Velika repna peresa so srednjedolga, svitločrna, pri starih petelinih beloobrobljena. Vrhnja repna peresa so svitločrna, kar je manjših, so beloobrobljena. Puha ima mnogo in krepko razvitega, temnoskrilnosive barve, z belimi pasami. Nogi sta kratki in močni, bedri popolnoma z mehkim, puhu podobnim, črnim in sivkastim perjem pokriti. Stopali sta

srednjedolgi, rumeni in neporaščeni, prsti so dolgi in močni.

Kokoš (podoba 30.).

Glava je srednjevelika, široka in s srebrnobelim, črno pasastim perjem pokrita. Obraz, kljun, ušesi, bradi in greben razmeroma taki, kakor pri petelinu. Vrat je kratek in lepo zavrt, perje srebrnobelo, s črnimi progami v sredi. Hrbet je kratek in širok, perje temnoskrilnosivo, kosmača črna, z belim središčem, v katerem so majhne črne proge. Prsi so napete in široke, mesnate, perje skrillnosivo, kosmača bela, z ozko črno obrobo. Život je kratek, okrogel in globok, perje skrillnosivo, kosmača črna, z belo jajčasto liso v sredi. Krili sta srednjeveliki in lepo zloženi, daljša peresa v njih so črna, spodaj belo obrobljena, krajša pa so znotraj črna, zunaj bela z ozko črno progo ob tulu; drugo perje po krilih je belo in črnoobrobljeno. Rep je lepo razvit, spodaj širok in črn; krovna peresa so belo poškrpljena. Puh je polen, temnoskrilne in bele barve. Nogi sta kratki in močni, bedri s črnimi, puhu podobnim perjem pokriti, stopali kratki, goli in rumeni.

Petelin tehta okolu 4—5 kg, kokoš blizu 3—3,5 kg. Vejanotovka torej ne spada med najteža plemena, pač pa med težka. Jajca so svitlorumena in po kakih 60, pa tudi do 70 gr težka. Kokoši nesó prav pridno, po 5 do 6 dni, predno izpuste po en dan. Tudi po zimi neso pridno, vaje pa ne tako pogosto in tudi tako kmalu ne začno, kakor bramovke in kočinke; kadar pa obsede, so izvrstne valilke ter skrbne, zanesljive in previdne matere. To pleme je zelo trdno, se lahko vzgaja in se kmalu poraste. Meso ima zelo fino in sočno.

Iz povedanega se lahko razvidi, da so vejanotovke zelo koristne, pa tudi zelo lepe. Vender pleme ni še popolnoma stalno; tu in tam se kak mladič izprevrže, kar se pa skušencu ne bo zdelo čudno. Pogled na vejanotovsko družino je krasen; ali opomniti je, da so vejanotovke po Nemškem večinoma izvržek, katerega jim usiljujejo Angleži in Amerikanci. Celo po največih razstavah ni bilo moči dobiti pred oči poštene družine. To pa je tudi vzrok, da so nekateri listi zabavljali čez to pleme. Res dobrih živali moči je kupiti le v Ameriki in na Angleškem, toda za drag denar.

Nekdo pripoveduje, da je naročil leta 1885. jajec od nekega Nemca pa od nekega Amerikanca. Iz nemških jajec ni dobil nobenega lepega piščeta — vse za pod nož — iz ameriških pa pet, štiri prav lepe. Neka kokoš, izvaljena meseca maja, je začela nesti dne 27. novembra, druga dne 2. decembra. Nesli sta potem celo zimo, kokoši drugih dobrih plemen pa meseca februarja niso nesle nič. Nanesli sta ti dve kokoši meseca decembra 32, januarja 34, februarja 30, marcija 48, aprila 31, maja 35 jajec, skupaj 210 jajec. Sredi aprila sta začeli klockati, toda, ker jima ni pustil valiti, začeli sta čez 10—12 dni zopet nesti.

Vejanotovke torej prav pridno neso. Neki Anglež, ki se uže 30 let peča s kokošjo rejo, piše, da ni imel še kokošjega plemena, ki bi tako pridno neslo jajca, kakor vejanotovke. Upati je, da si to lepo in koristno pleme tudi pri nas pridobi prijateljev.

Pouk, kako se rabi Löffler-jev „tifozni bacil“* proti mišim.

Vzemi osnažen lonec, ki drži kake 3 litre in vlij vanj dva litra čiste vode (ne iz kake stoječe luže). Mesto

*) Glivica, katera povzroči pri miših legar (vročinsko bolezen.)

navadne vode vzameš tudi lahko precejene senene zavrelice, ali pa juhe; se vé, da je voda najcenejša in vedno pri rokah. Tej vodi (oziroma seneni zavrelici ali juhi) dodaj takoj malo (kavino) žlico soli in lonec na to dobro pokrij z reno (pokrovko ali pokrivačo). Kdor ima parni lonec na razpolago, porabi naj tega, ker je mnogo boljši od navadnega piskra. Ko si v lonec nalil 2 litra vode in ga pokril, pristavi ga k ognju, da zavre. Od časa, ko začne voda v lonci vreti, vre naj potem polagoma in neprestano celo uro. Ko se je to zgodilo, vzame se pokriti lonca od ognja ter dene na pripraven kraj, da se popolnoma ohladi. Ko se voda v lonci, ki mora do porabe neprestano ostati pokrit, zadosti ohladi (ob rabi ne sme nikdar imeti preko 40 stopinj topline po Celziji), nadaljuje se delo tako le: Vzemi stekleno cevko, v kateri se nahaja „bacil“ s podlago vred. Pavolnati zamašek na vrhnem konci malo osmudi in ga varno odstrani. Na to vzemi iz pripravljenega lonca toliko kuhane vode (povrelice), da napolniš ž njo prilično polovico „bacilove“ cevke. Ob enem imej pripravljen zamašek iz plute ali kavčuka; operi ga dobro v vrelem kropu, potem pa zamaši ž njim „bacilovo“ cevko. Tako zamašeno cevko primi potem s prsti ob njenih koncih in jo dobro tresi 3 do 5 minut. V cevki se odločijo belkaste bakterije od svoje podlage in se spojé z vodo. To zmes odlij v vodo v lonci, ter vse skupaj dobro zmešaj. Potem izlušči, oziroma izperi iz cevke še ostalo agrarno podlago, na katerej so se bile razvile bakterije, stresi jo v lonec in vse skupaj še enkrat prav do dobrega tako premešaj, da se bakterije, podlaga njihova in voda prav dobro zmešajo.

Potem vzemi starega trdega belega kruha (pšeničnega), razreži ga v koščke (kocke), velike po kubičnem centimetru (t. j. prilično tako velike, kakor so navadni lešniki) in jih namoči v gori opisani tekočini, da se je dobro navzamejo. Potem jih položi v nove mišje luknje in sicer po enega. To ponovi zaporedoma dva dni, da bo vspeh boljši in gotovejši. V stare mišje luknje pa ne polagaj otrovanega kruha, ker bi bilo brez vspeha. Kake 14 dni potem pohodi vse mišje luknje, ali pa jih zamaši kako drugače, in od tega časa skrbno opazuj, če ti miši ne napravijo zopet novih lukenj. Če jih napravijo, stori zopet tako, kakor je bilo zgoraj povedano.

Ker direktna solnčna svitloba ta „bacil“ uniči, naj se vse operacije ž njim vrše le v senci.

Ena cevka „bacila“ zadostuje za 2 litra vode, v kateri lahko namočiš 500 do 1000 kruhovih koščekov.

Najugodnejši čas za pokončevanje miši po načinu, kakor smo ga opisali, je jesen.

Ako najdeš pri svojih poskusih bolnih miši, katere se le s težavo še semtertja plazijo, polovi jih in pošlji jih c. kr. kmetijskemu kemijskemu poskušališču na Dunaji. Isto tako stori, če dobiš uže mrtvih miši, toda preparaj jim prej z razgreto ostrino trebuh in jih deni v močen špirit. Poslane miši preišče omenjeno poskušališče in poroča pošiljatelju o upljivu „bacila“.

Poštno stroške poravna poskušališče.

C. kr. kmetijsko kemijsko poskušališče na Dunaji,

dné 1. junija 1893. *)

*) NB. Mišja kužnina (bacili) naroča se pod naslovom: „K. k. landwirthschaftlich-chemische Versuchstation in Wien. (III. Thierarznei-Institut).“ Tje se pošiljajo tudi miši, ki prve poginejo zaradi použite kužnine, da jih poskušališče preišče. Stroške poravna poskušališče. Tudi kužnino in pouk pošlje poskušališče vsakemu naročniku zastonj.

Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.

Po arhivnih virih spisal Anton Kaspret.

(Dalje.)

Navadno je graščina množila svoje dohodke s tem, da je nalagala prenaklade (Ueberzins). Kmetu se je naročilo, da mora za uživanje svojega zemljišča razven urbarskih davkov posebe še plačevati naklado, katero so imenovali prenaklado. Ako je bilo zemljišče dobro in naklada zmerna, izhajalo se je še; ali poroča se nam, da so nalagali kmetom toli visoke naklade, da so morala višja oblastva posredovati in pomagati. Tako so ukrenili cesarski poverjeniki okolo 1500. leta, da se odbije presežna naklada, katero je jemal bleški graščak, Hartmann pl. Kreyg od nekaterih kmetov v Češnjici in Bistrici, in da se pravično ravnaj z ubogimi tlačani.

Še več dobička so imeli graščaki od kupne pravice. Že v XIII. stoletju je bilo obično, da so vlastelini dajali tlačanom svojim in drugim podložnikom kupno pravico do zemljišč; s to je dobil podložnik pravico, ne da bi kratil nadvlastnikovega prava, prodati zemljišče ali pa za dedščino zapustiti potomcem svojim. Zajedno je varovala kmeta, da se mu niso samovoljno zvišali davki. Le kdor je pustil zemljišče v puščo ali obdelaval nemarno, ali se branil tlačaniti, izgubil je kupno pravico. Ker so baš ob obratu XV. veka graščaki vzvišali vse davščine in terjali težje tlake — pripetilo se je večkrat, da so se zadeti kmetje upirali. V takem slučaju so jim vzeli kupno pismo ali pa so razveljavili kup. Ako je hotel kmet zopet dobiti kupno pravico, moral je drugič plačati kupnino ali se pa odpovedati koristi kupne pravice. Zaradi takega izvrševanja kupne pravice so se pritožili bleški kmetje proti graščinskemu imetniku Juriju pl. Pucheimu: „Omenjamo tudi to, da je dajal svojim kmetom kupna pisma in urbarje po 10 gld.; toda za nekaj časa, ko si je kmet že postavil stan na zemljišči, vzela mu je pismo, in tako je izgubil kmet to, kar je dal svojemu gospodu.“ Če so graščaki iz navedenega vzroka preklicali kupno pravico, trdili so smelo, da niso nikomur vzeli imovine krivično ali brez pravega vzroka, vendar je bilo po mislih kmetov takšno ravnanje krivično, ker jim graščina ni povrnila denarja, katerega so potrošili za zgradbo svojega doma in jih ni odškodila za trud, katerega so imeli z obdelovanjem zemljišč.

Vender tudi oni podložniki, ki so natanko izvrševali dolžnosti svoje, niso bili gotovi koristi kupnega pisma. Če niso imeli graščaki formalno pravega povoda razveljaviti kupne pravice, odkupovali so kupna pisma in so oddajali zemljišča kmetom, ki so obljubili plačevati večjo naklado. V Srednji vasi (Bohinj) si je osvojil Jurij pl. Kreyg, povrnivši kupnino, plemenitaško posestvo, od katerega je plačeval neki Marin po 20 šilingov; na to mu je naložil letno prenaklado pol marke šilingov. Jurija Kreyga naslednik Hartmann se je tako še bolj okoristil, ker je jedno zemljišče, prej pripadajoče imenovanemu posestvu, oddal za 10 šilingov cerkvi sv. Marjete, drugo pa tlačanu, ki mu je plačeval dve marki; takisto so mu plačevali štirje drugi tlačanje. Prav tako je odkupil Hartmann pl. Kreyg kupno pravico do nekega zemljišča v Bistrici in jo preobložil z naklado. Gledé na prvi odkup so ukrenili cesarski svetovalci, naj vzame pl. Kreyg denar, s katerim je odkupil pravico, nazaj, in vrne posestvo v Srednji vasi. Zaradi drugega slučaja se mu je naročilo, naj se izpriča, ali ima pravico nalagati naklado cesarskim podložnikom. „Ne vem“, odgovoril je Hartmann Kreyg, „katero zemljišče imajo v mislih, tudi

zanje nisem mogel pozvedeti; če se je pa tako ravnalo, kakor se je poročalo, to je, če se je pravica odkupila, zakaj ne bi užival svojega posestva po svoji pravici in nalagal naklad po svoji potrebnosti? Prav tako odločen bodi moj odgovor tudi na pritožbo zaradi Eriderikovega zemljišča v Češnjici.“ Tudi v naslednjih letih so odkupovali graščaki kupna pisma, kakor vidimo iz suplikacije Blejcev 1515. leta, in to je napotilo tudi blagomisleček kmete, da so se pridružili upornikom.

Nadalje so se kmetje pritoževali zaradi mrtvaščine. Po strogem pravu je pripadlo po smrti hišnega gospodarja vse očinstvo graščaku, toda že v starih časih se je ravnalo pravičneje in mileje. Navadno je vzela graščina od zapuščine mrtvaškega vola, to je najlepšo živino v hlevu, po smrti gospodinje nje najlepšo obleko. Mnogi graščaki na Kranjskem še tega niso jemali, ker se jim je zdelo krivično in malo dostojno. Izpregledali so jim posebno takrat, ako je zapustnik kaj volil cerkvi. Navadno se je dajala primerna odkupnina: na Kranjskem dvanajst šilingov in četrtinka vina. Ali že ta vsota je bila previsoka, zakaj na Štajerskem je znašala odkupnina le 30 ali 32 vinarjev. Ob obratu XV. stoletja so jeli graščaki zahtevati po 10 in še več goldinarjev. „Ako umrje kmet, ki ima dediče, takoj pride gospod in jim vzame vso imovino; kaj ostane potem dedičem? Če hočejo otroci ostati na domu, morajo plačati po deset goldinarjev in še več, sicer jim zapade; po stari navadi smo dajali po dvanajst šilingov in četrtinko vina, in dasi je oče obdaril cerkev v oporoki, ali postavil stan na zemljišči, izgubé vender otroci, kar je pripravil oče.“

Da se pomnože graščinski dohodki, izumili so graščaki nov davek; stavbnino. Vsak kmet, ki si je postavil na zemlji svoje občine hišo ali drugo poslopje, plačal je graščini 12 šilingov. Izvzeti so bili, kakor trdijo kmetje, le malini ob občinskih potokih in rekah. Jednako prednost so imele hiše, katere so si sezidali slobodni podložniki na svoji zemlji. O začetku XVI. stoletja so pobirali graščaki za stavbinsko dovolitev isti davek od slobodnih podložnikov, kakor od kmetov tlačanov. Vrhu tega je bilo strogo prepovedano, brez graščakove privolitve staviti maline ob občinskih potokih in rekah; za vsak že postavljen malin je bilo plačati v graščino po 12 šilingov stavbnine. Tudi proti tej novi obtežbi so se pritožili Češnjicanje in Bohinjci leta 1515.

Nadalje so se pritožili kmetje, da terja bleška graščina desetino od vsakega kmeta, ki prodá hišo, travnik, njivo ali kako drugo zemljišče. Kmetje sicer trdijo, da tega davka prej ni bilo, toda graščak se sklicuje na staro navado, po kateri mora vsak kranjski podložnik, ki prodá zemljišče, desetino plačati vlastelinu, ta pa napisati prodajno pismo. Kakor povsod, vzvišali so vlastelini tudi na Kranjskem pristojbino za napravek prodajne listine, kar so imeli kmetje za nov davek.

Silno je razljutilo kmete, da so jih sebični graščaki in oskrbniki preoblagali z globami. Kdor ni izpolnil svoje dolžnosti, kdor ni bil gosposki pokoren ali ji ni izkazal dolžne časti, ali kdor je celó kratil nje pravice, zapadel je globi. Ker so globe imele namen, posilno vzdrževati podložstvo, bile so visoke in so znašale po 10, 20 in še več goldinarjev. Ko so Blejci blizu gradú vjeli štiri medvede, dva mlada in dva stara, ki so požrli mnogo živine, zahteval je graščak po svojem oskrbniku, naj mu za plačilo prepusté vsaj kos lovskega plena. Ali kmetje so poslancu pokazali pot, rekoč, naj jih le zatoži. Na to so prodali ves lovski plen v Radovljico, dobro vedoč, da bode izkupflo več zaleglo, nego graščakova strelščina. Pred sodiščem bi se lahko pozivali na ce-

sarjev ukaz, ki jim prepoveduje tržiti po deželi. Vender graščak je obrnil stvar na drugo stran: zaglobil jih je za 14 oglejskih goldinarjev, ker so se predrznili svojevoljno loviti v graščinskem lovišču. „Saj jih nisem“, zagovarjal se je graščak, „kaznil tako hudo, kakor poročajo; milost Vaša le poglej v ustanovno pismo, kakšno kazen je prisoditi takemu krivcu.“ Res da so bile za lov v graščinskem lovišču in druge prestopke odmerjene najhujše kazni na življenji in imenji, toda bile so le strašilo, dejanski se niso izvrševale; zakaj v njih ni bila določena prava globa, ampak le merilo, po katerem naj se ceni prestopki zakona. V našem slučaju so kmetje trdno menili, da je dovoljeno ubijati zverino, ki je davila njih in graščinsko živino in katere ni bila varna vsa okolica. Zategadelj in ker bi bilo graščini sami skrbeti za varstvo, menili so zaglobljeni kmetje, da se jim je storila krivica in zato so se pritožili pri briksenskem škofu, teritorialnem gospodu svojem.

Zajedno so postavili v suplikacijo še drug kazenski slučaj, ki je zanimiv zategadelj, ker kaže, da so se trudili dobiti pri drugih stanovih. Nekega dne je prišel graščakov pastorek, Krištof pl. Kreyg, na Bled in se ugostil pri kmetu Tomaži. Na to dá graščak Tomaža zapreti, rekoč: „Jaz sem tvoj gospod, ne pa mladi gospodič.“ Potem ga je še zaglobil za 4 oglejske goldinarje. Po pritožbi kmetov je Tomaž plemiča prijazno vzprejel in mu postregel s poličem vina; zato se čudijo, kako ga more zaglobiti zaradi tega. Vse drugače si je mislil Jurij Pucheimski prijazno gostilo: menil je, da je bil pri Tomaži skriven shod, pri katerem so mladega gospodiča nagovarjali, naj se pri bodoči vstaji pridruži kmetom. To se mu je zdelo tem verjetneje, ker je prišel k njemu tistega dne, ko njega ni bilo na Bledu, in ker se je vedel kmet pozneje nesposobno. Ko je graščak nekega dne jezdil iz Radovljice proti Bledu, psoval ga je Tomaž, zasmehoval ga in kričal: „Ne ti, ampak mladi Krištof je moj gospod!“ Ker so kmetje hoteli izneveriti pastorka njegovega in ž njim vred osnovati upor, dal je Tomaža zapreti in zaglobiti. Juriju Pucheimskemu je žal, da ni Tomaža kaznil po vsi ostrosti zakona; v tem slučaju bi se kmetje zbalii ostre kazni in bi bili opustili zavezo in upor, „zakaj isti Tomaž je bil jeden izmed prvih, ki so snovali zaroto.“ Skoro ni misliti, da se je plemič Krištof udeležil kmetskega gibanja; kmetje so morda menili, da jim je mladi gospodič naklonjen in da blagovoljno podpira njih težnje, sicer ne bi bili prosili in prosili briksenskega škofa, naj ga postavi za dediča, ko bi se ne bili nadejali, da bode ž njimi ravnal mileje. Ali je bil Krištof res blagega srca, ali si je hotel po taki zaroti hitreje pridobiti graščino in očetovo dedščino, dognati je težko.

(Dalje prihodnjič.)

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 115. Se li trte smejo škropiti med cvetjem? (F. T. v Sv. J. na Štajarskem.)

Odgovor: O tem je malo izkušenj, ker vsi vinščaki raje škrope pred, oziroma po cvetji, kakor med cvetjem, dasi nekaterniki zanikujejo škodljivost škropljenja med cvetjem. Švica je izdala zakon, ki vsem vinščakom zapoveduje škropljenje trt ter določuje, „da je škropljenje zvršiti pred pričetkom cvetja ali vsaj precej, ko trte odcveto“. Ta zakon torej niti ne misli na škropljenje med cvetjem, kar tudi Vam priporočamo.

Vprašanje 116. Ali škoduje trtam škropljenje z galico ob jasnem vremenu v vročini? (Fr. F. v Št. v J.)

Odgovor: Škropljenje rastlin, na katere pripeka solnce, se v vrtnarstvu opravičeno smatra kot škodljivo, ker mrzle kaplje škodujejo zgretemu listju in ker kaplje na listji nekako tako delujejo, kakor zbiralne leče, pod katerimi se vsled vročine razkroji listova tvarina. V vročini škropljeno listje postane pegasto, zelo nežno listje se pa še celo suši. Iz tega so tudi sklepali, da ob vročini ni dobro škropiti trt. Če pa vzamemo v poštev, da za škropljenje ne preostaja časa in se mora škropiti kar naprej, kadar pride čas, potem se ne smemo ozirati na eventualno majhno škodo, ako hočemo odvrniti večjo, katero prizadene peronospora. Toliko pa lahko rečemo, da kdor more svoje trte poškopiti zjutraj in zvečer ali pa pri oblačnem vremenu, naj raje porabi ta čas.

Vprašanje 117. Kdaj naj se škropi krompir z bakreno galico? Ali škropljeno krompirjevo zelišče ne škoduje govedi ali prasičem? (F. T. v Št. J.)

Odgovor: Pravi čas krompir škropiti je takrat, kadar je kakih 20 cm visok t. j. nekako ob prvem osipanju. Drugič se škropi 4 do 6 tednov po prvem škropljenju. — Skušajte uče, da škropljeno listje od trte ni škodljiva krma. Tako bo tudi s krompirjevcem. Ako hočete pridelati kaj prida krompirja, zlasti dozorelega, potem i tako ne smete trgati oziroma žeti zelišča. Suh krompirjavec od zrelega krompirja se pa sploh ne krmi.

Vprašanje 118. Od kod prihaja, da imajo kokoši hraste po nogah? Ali so to morda ozeblina, ker so bile kokoši čez zimo v mrzlem kurnjaku? Vse hrastove kokoši hirajo in jim črni roža. Morda je to vendar kaj drugega, morebiti kaka nalezljiva bolezen? Kako naj se zdravijo te kokoši? (F. C. v L. na Goriškem.)

Odgovor: Popisana bolezen Vaših kokoši ni ozeblina, ampak grintavost, katero provzroči ena ali druga vrsta pršic, ali pa neke vrste gliva. Izmed pršic napada kokoši „sacroptes mutans“, ki se zajeda po vseh delih života, in „knemidoptes viviparus“ ki dela grinte po nogah. Te pršice prehajajo tudi na druge domače živali in jih nadlegujejo. Izmed gliv dela na kokoših hude garje „achorion Schönleinii“, ki pa ni nalezljiva le za živali, ampak tudi za človeka. Bolne kokoši namažejo naj se po vseh garjavih delih z zelenim milom, drugi dan pa naj se sperejo z mlačno vodo ter se vse garje po možnosti odlušči, potem pa namažejo bolna mesta s kreozotnim mazilom. Samo ob sebi je umevno, da je okužene kurnjake treba skrbno očistiti, vse lesene dele pa najbolje požgati.

Vprašanje 119. Kako naj odpravim raz drevje listne uši, ki mi hočejo uničiti kar celo drevesnico? Mesto da bi drevesca lepo poganjala, suše se jim vršički. (A. A. v Lj.)

Odgovor: Letos čujemo sploh veliko pritožb o listnih ušeh. Splošna napaka naših sadjarjev, posebno tistih, ki imajo drevesnice, je njih brezskrbnost ob pričetku. Ako bi v pričetku pazili na vsak zaviti list, pod katerim se gotovo nahajajo ušice, ter bi te pridno morili, potem bi se nikdar tako močno ne razmnožile. Sedaj Vam pa ne preostaja drugega, nego pridno jih zatirati. Najbolje in izkušeno sredstvo je tobakova voda. Nesite to vodo v plitvi posodi v drevesnico ter pomakajte vanjo napadene vršičke. Vsak vršiček držite nekaj časa pod vodo, ker le tiste ušice poginejo, ki se popolnoma zmočijo s tobakovo vodo. Visoko drevje, katerega vršičkov ni mogoče namakati v tobakovi vodi, se mora poškopiti s primernimi škropilnicami. Samasove trtne škropilnice so za ta namen posebno priporočene, kor neso do 10 m visoko.

Vprašanje 120. Ker mi mravlje delajo veliko škodo po vrtnih gredah, prosim pouka, kako jih zatreti? (K. R. v S.)

Odgovor: Najprej poiščite mravljišče, katero poljite s kropom, pomešanim s petrolejem, v grede pa zakopljite precej na gosto kose od smrdeče ribe. Vrhu tega poškopite grede z vodo, v kateri so se več dni namakale mrtve in uže smrdeče

ribe. Če nimate druge ribe, dober je tudi slanik, kateremu je pa z izpiranjem poprej treba odvzeti soli, drugače prepočasni gnije.

Vprašanje 121. Uže več let se ponavlja, da mi raste po njivah mesto detelje vse polno kresnic, dasi sejem najboljše in najčistejše deteljno seme. Kaj je temu vzrok in kako naj zataram ta plevel? (A. P. v C.)

Odgovor: Kresnica (*chrysanthemum segetum*) je med pleveli, ki se razmnožujejo s semenom, najškodljivejša, ker se najbolj širi in ker je tako žilava, da celo tedaj cvete in seme naredi, če ima korenine iztrgane iz zemlje. Najugodnejše stališče za kresnico so peščenoilovna in ilovnopščena tla, koder časih celo jaro žito zatre. Koder se zaplodi ta plevel, pospešuje mu rast večletna zaporedna setev jarega žita. Kresnico zatiramo na več načinov in sicer z osuševanjem njive, z gnojenjem z apnom, s tem, da jim preprečimo zoritev, z večletno zaporedno setvijo ozirnega žita, s porabo njive za pridelovanje zelene krme in okopavin, i. t. d. Najboljše sredstvo je pa črna praha, med katero preorjemo poleti njivo 4 do 5krat in vselej dobro prevlečemo. Z brano izvelečene kresnice se požgo. Ako pa kresnice ni mnogo, zatremo jo najpreprostejše s pletvijo.

Vprašanje 122. Zapazil sem v svoji gozdni sejalnici, da mi neki črn, podolgast, rdečeglav mrčes izpodjeda male macesne. Kako se imenuje ta mrčes in kako se zatira? (A. B. v J. na Hrvaškem)

Odgovor: Kako naj mi spoznamo ta „mrčes“, ne da bi ga videli? Če bi ga bolj natančno popisali, bi morda še določili njegovo ime, tako pa niti ne vemo ali je ta „mrčes“ hroščec, ličinka, gosenica, ali celo „črv“. Pošljite nam nekaj tega mrčesa in radovoljno hočemo ustreči Vaši želji. — Kolikor je nam znano škoduje v sejalnici macesnom najbolj podzemeljska gosenica (*agrotis vestigialis* in *a. valligera*), katera izpodjeda podnevi korenine, ponoči pa debelca.

Vprašanje 123. Ali bi bila kovaška žlindra kaj vredna kot gnojilo, če bi se drobno stolkla ali zmelala? (M. H. v Š. na Koroškem.)

Odgovor: Kovaška žlindra ni rabna za gnojilo, ker nima nobene redilne snovi v znatni množini v sebi. Moti Vas menda ime „žlindra“ da jo primerjate Tomasovi žlindri, katera je vse kaj drugega. Nekatere železne rude imajo primešane veliko fosforove kisline, ki dela železo samo na sebi slabo. Ako se hočejo narediti take rude rabne, oziroma iz fosforatega železa jeklo, mora se odvzeti fosforova kislina. Inženier Tomás je izumil način, kako se to naredi. Ako se torej dela jeklo po Tomasovem načinu, dobi se žlindra, ki je polna veliko vredne fosforove kisline in apna, zato je ta žlindra izvrstno in eno gnojilo.

Vprašanje 124. Vsled suše letos spomladi detelja ni vskalila. Kaj naj sejem sedaj meseca junija ali julija, da bodem imel prihodnje leto kaj kositi, oziroma živini polagati? (A. K. v L.)

Odgovor: Ako ste deteljo sejali med žito, preorjite jo precej kakor hitro žito požanjete, drugače pa uže sedaj, ter jo obsejte z deteljo (bodisi z domačo ali z večno) in s kako krmsko rastlino na pr. z ržo, turščico, prosom i. t. d. Ta rastlina obsenčuje deteljo, oziroma tla, varuje deteljo vročine in pridržuje vlago v zemlji. Ko krmska rastlina primerno visoko zraste, pokosi se za zeleno krmo, detelja pa naj raste naprej in Vam bi dala še letos eno košnjo ali vsaj pašo.

Vprašanje 125. Lani in letos se je pokazala na koreninah vrtno salate neka bela ušica, ki se je tako razmnožila, da so vse korenine kar pokrite ž njo. Okrog korenin in na zemlji blizu njih kaže se nekak plesen. Napadena salata preneha rasti in sploh hira. Kako je zatreti te uši? (M. H. na R.)

Odgovor: Ušica, ki napada vrtno salato, je bela zemška ušica (*tychea setariae* Pass.). Posebnega sredstva proti nji nimamo. Priporočajo dotične grede dlje časa rabiti za kaj drugega in ne saditi nánje salate, ker se ušica le tam zaredi, koder se dlje časa sadi salata. Napadene grede je treba jeseni dobro potresti z apnom.

Vprašanje 126. Je li dobro tudi staro vino večkrat na leto pretakati in sicer kolikokrat in ali z dotiko z zrakom ali ne? (K. v Št. L. na Štajarskem.)

Odgovor: Pretakanje vina ima namen pospešiti mu zoritev. Ta zoritev obstoji v tem, da zadobi vino primeren okus in lastnost ostati tudi na zraku neskaljeno. Nемеc pravi takemu vinu „fertig geschulter Wein“. Dokler vino ni zrelo, ravna se ž njim tako, da neprestano vpliva náj zrak v manjši in v gotovih časih tudi v večji meri. Veči vpliv zraka se doseže s pretakanjem. Ko je pa vino zrelo, potem je pa pretakanje z dotiko zraka nepotrebno, ali celo kvarno, in naj se po možnosti opusti. Da je vino zrelo, se spozna, če se po pretakanji nič več ne skali. Ob pravilnem ravnanji se naša vina zrela nekako konci tretjega leta.

Gospodarske novice.

* † **Veleč. gosp. Anton Klemen**, župnik v Šmartnu pri Kranji ter član naše družbe, je umrl dne 31. maja t. l. — Dne 11. t. m. je pa umrl gosp. **Hinko Kavčič**, posestnik na Razdrtem, deželni poslanec, župan hrenoviške občine, član komisije za pogozdovanje Krasa, dolgoleten družben član i. t. d. Pokojnik je bil jako vnet zagovornik kmetijskega stanu, za katerega koristi se je vsikdar nepristransko potegoval. Naj v miru počivata!

* **Občni zbor** c. kr. kmetijske družbe se je vršil dne 8. t. m. ob obili udeležbi po razglašenem vzporedu. Podrobni zapisnik obravnava pričenmo priobčevati s prihodnjo številko; za danes objavimo le glavne točke zborovanja. — Gospod družbeni predsednik ces svetnik Murnik otvoril je zborovanje s primernim razgledom na preteklo družbeno leto ter je pozdravil zastopnika c. kr. deželne vlade, gospoda svetnika Dralko, zastopnika deželnega odbora, gospoda deželnega glavarja Otona Detelo, gospoda ljubljanskega župana Grassellija, vse navzoče zastopnike podružnic in vse člane sploh. — Vladni zastopnik g. svetnik Dralka in deželni glavar g. Detela se zahvalita za prijazni pozdrav in obljubita vsak v svojem krogu delovati na korist družbe. — Po prečitani zastopnikov kmetijskih družb in zastopov sosednih kronovin poročal je tajnik Pirc o družbenem delovanji v l. 1892. K poročilu je govoril g. kapelan Bohinjec, ki je očital „plačanemu“ tajniku da tira v „Novicah“ politiko, ki je v nasprotji z večino družbenih članov. Vsled tega se je vnela daljša debata, a slednjič se je vzelo poročilo na znanje ker se je brezizjemno od vseh strani priznalo uspešno delovanje odbora. Končno se je izrekla zahvala visoki deželni vladi, visokemu deželnemu odboru in kranjski hranilnici za podpore, katere so naklonili družbi. Poročilo gosp. odbornika Šiške o družbenih računih se je vzelo na znanje. — Ob volitvi podpredsednika in osmero po pravilih izstopivših odbornikov bili so vsi dosedanji gospodje skoraj soglasno zopet izvoljeni. — Vsled odborovega predloga je občni zbor izvolil gospo Josipino Hočeverjevo, grajščakinjo in imejteljico zlatega križa za zasluge v Krškem, vsled njenih velikih zaslug za dolenjsko vinarstvo, družbenim častnim članom. — Isto tako je izrekel občni zbor pohvalo gg.: Martinu Colariču iz Slivnice, dr. Ignaciju Namoršu iz Jesenic in Franu Buleu, župniku v Veliki Dolini, za njih delovanje za prosep sadjarstva in vinarstva; Janezu Janču, posestniku v Begunjah in Petru Gašperinu, po-

sestniku v Begunjah, za njih uzorno gospodarstvo in H. Stancarju na Krškem za njegov trud in njegovo požrtvovalnost. — Potem poroča tajnik o blizu štiridesetih došlih nasvetih podružnic, kateri se tičejo raznih strok kmetijstva in kateri se so rešili večinoma po želji podružnic. — Ob 1. uri popoldne konstatuje predsednik, da je vzpored dnevnega reda rešen, zahvali se društvenikom za mnogobrojno udeležitev ter izreka željo, naj bi vsi delovali v prid kmetijstva in po geslu „viribus unitis“. V to pomozi Bog! (Z zadožbenjem moremo tudi konstatovati, da so se zborovanja udeležili tudi odlični zastopniki veleposestva, kar se uže dolgo vrsto let ni pripetilo in kar gotovo dokazuje skoz in skoz pravilno delovanje družbe.)

* **Kdor ima plemene bibe naprodaj**, naj to prijavi kmetijski družbi vsaj do 25. t. m. Popisati je pleme, starost in velikost bikovo ter naznaniti zadnjo ceno.

* **Siva francoska ajda** še sedaj ni došla v Ljubljano, dasi je ladija iz Francoskega uže davno avizovana na Reki. Iz tega vzroka nam ni še mogoče naznaniti natanjčne cene.

* **Modro galico** prodaja tvrdka Medinger & Söhne na Dunaji, IV. Gusshausstrasse 18, v sodih po 250 kg in sicer 100 kg za 25½ gold. Kdor jo precej plača, dobi 2 % popusta. Ako je kdo naroči, zahteva naj od naše družbe certifikat, vsled katerega bo plačal le polovico drugače precej drage vozarine iz Dunaja do sem.

Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Seja glavnega odbora dne 3. junija 1893.

Predsedoval je družbeni predsednik gospod cesarski svetnik Murnik, navzoči so pa bili odborniki gg.: Folakovski, Lenarčič, baron Lazarini, Ogorelec, Šiška, Witschl, dr. pl. Wurzbach in tajnik Pirc.

Ker je bila seja sklicana, da se odbor dogovori glede predlogov za družbeni občni zbor, je bila to edina točka dnevnega reda. Za nove ude se sprejmejo gg.:

Magajna Jožef, posestnik na Bujah; Šinkovec Jože, posestnikov sin na Debravi; Gorjup Matija, posestnik v Krampljah; Debeljak Franc, kajžar v Martinovem Vrhu; dr. Elbert Boštjan, knezoškofijski kanonik v Ljubljani; Sorta Alojzij, posestnik v Brancici; Pirc Miha, posestnik v Ravnem; Bizjak Alojzij, posestnik v Malem Otoku; Brenčič Anton, posestnik v Hrašah; Hočevnar Josipina, veleposestnica v Krškem; Stanzer Henrik, trgovec v Krškem; Puhek Matija, posestnik na Griči; Drganc Janez, posestnik in trgovec v Semiči; Loške Jurij, posestnik v Nemški Loki; Rozina Viktor, c. kr. notar v Mokronogu; Pavlin Franc, trgovec v Št. Rupertu; Pavšič Jože, posestnik v Čučji Mlaki; Šalekar Ignacij, župnik na Dolih; Perko Ivan, učitelj na Dolih; Vrtačnik Josip, posestnik na Dolih; Rumper Franc, posestnik v Krškem; Cesar Franc, posestnik v Krškem; Triller Franc, računski oficijal v Ljubljani; Baron Born, grajščak v Trziči; Megušar Rihard, učitelj na Božakovem; Vukšinič Ivan, posestnik na Božakovem; Nemanič Anton, posestnik na Božakovem; Novak Matija, kaplan v Semiči; Prus Franc, čevljarski mojster in posestnik v Metliki; Gangl Leopold, mestni tajnik in blagajnik ter posestnik v Metliki; Fuks Emanuel jun., trgovec in posestnik v Metliki; Klanšek Franc, posestnik na Brunku.

Naznanilo in razglas.

Novo šolsko leto na podkovski šoli ljubljanski se prične dne 1. julija 1893. leta.

S poukom v podkovstvu je združen tudi nauk o ogledovanju živine in mesa. Kdor želi vsprejet biti v podkovsko šolo, mora se izkazati:

- 1.) s spričevalom, da se je pri kakem kovači izučil za kovaškega pomočnika;
- 2.) z domovinskim listom;
- 3.) s spričevalom svojega župnika ali župana, da je poštevnega vedenja in
- 4.) da zna brati in pisati slovenski.

Ubožni učenci morejo tudi dobiti štipendijo po 60, oziroma 50 forintov.

Prosilcem za štipendijo je predložiti:

- 1.) Ubožni list,
- 2.) spričevalo o poštenem vedenju in
- 3.) potrdilo, da so delali uže dve leti za kovaške pomočnike.

Prošnje z le temi spričevali morajo poslati takoj glavnemu odboru c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani.

Šola traja do konca decembra 1893. leta. Kdor dobro prebije preskušnjo, more po zakonu iz 1873. leta dobiti patent podkovskega mojstra, ker sedaj ne more nihče brez preskušnje postati kovaški mojster. Nauk v tej šoli je brezplačen, vsak učenec si mora za šolski čas skrbeti le za živež in stanovanje ter za potrebne šolske knjige. Stanovanje dobodo učenci za majhno plačo v šolski hiši.

Učenci naj se oglase vsaj dva dni pred šolskim začetkom v podkovski šoli na Spodnjih Poljanah.

Ker je po slovenskih deželah še zmerom premalo v podkovstvu izučenih kovačev in zdravnikov kopitnih boleznih, pa tudi premalo izurjenih oglednikov živinskih in mesovnih, zatorej naj bi skrbela županstva, da dobode vsaka občina vsaj po enega dobrega kovača in živinskega in mesovnega oglednika.

Ivan Murnik,

predsednik c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Dr. Karol vitez Bleiweis,
začasni vodja podkovske šole.

Naznanilo.

Skušnje na tukajšnji podkovski šoli se bodo vršile dne 26. in 27. junija t. l., in sicer: 26. junija skušnja iz podkovstva za kovače, kateri niso hodili v podkovsko šolo, 28. junija pa za učence podkovske šole iz podkovstva in ogledovanja klavne živine in mesa. Kovači, kateri hočejo delati to skušnjo, naj se takoj oglase pri podpisnem vodstvu.

Vodstvo podkovske šole.

V Ljubljani, dne 30. maja 1893.

Dr. Karol vitez Bleiweis.

Listnica uredništva.

Fr. S. v S. Ni nam znano, kdo prodaja zelne in pesne sadike. Zelne sadike utegnate dobiti blizu kje, saj Vipavci vzgoje na Nanosu vsako leto zelo veliko sadik, katere prodajajo celo v Furlanijo. Žal, da vipavsko zelje ni dosti vredno, vsaj za druge kraje ne. V Ljubljani prinesejo sadike tudi na trg, posebno izvrstnega kašelskega zelja, ki so pa letos neprimerno drage.

P. E. v C. Sibirsko ajdo je družba lansko leto dobila od tvrdke Immer & sin v Moskvi. Koder sirske ajde ni prišla suša, obrodila je zelo bogato.

M. D. v P. Ako je razstreljevanje kamenja za Vaš travnik škodljivo, lahko to popolnoma zabranite. Tožite zaradi motenja posesti.

W. v D. in J. B. v S. Na Vaša vprašanja odgovorimo prihodnjič.